

Νευροσχεδιαστική και Ανθρώπινος Νους

Η αόρατη διαδρομή από την φαντασία στο απόλυτα καινοτόμο αποτέλεσμα ενός έργου τέχνης.

Neuroschediastics and Human Mind

The invisible route from the imagination to the absolutely innovative result of artwork

SPYROS POULIMENOS ALTERNATIVE SOLUTION

1981 oil on canvas 100x100cm

Η καλλιτεχνική δημιουργία είναι συνυφασμένη με την ανθρώπινη ύπαρξη και φθάνει πίσω στις απαρχές της ανάδυσης της αυτεπίγνωσης και της χρήσης εργαλείων, από τον άνθρωπο των σπηλαίων ακόμη.

Η δυτική τέχνη έχει τις ρίζες της στην Ελλάδα και στους πολιτισμούς της Μεσογείου και έχει να αναδείξει αριστουργήματα του παγκόσμιου πολιτισμού, μνημεία αξεπέραστης και διαχρονικής ομορφιάς.

Πάντοτε υπήρχε ο θαυμασμός για το ταλέντο και την φαντασία του καλλιτέχνη δημιουργού, που μπορεί να δημιουργεί και να πραγματώνει τις ιδέες και τα οράματά του, με έναν

μυστηριώδη και ασυνήθιστο τρόπο. Διαχρονικά, υπάρχει ως ένα πολύ βασικό ερώτημα, τόσο στην επιστήμη όσο και στην φιλοσοφία: από πού και πως πηγάζει το εξαιρετικό ταλέντο στον άνθρωπο και ιδιαίτερα του εξαιρετικά προικισμένου και ιδιοφυούς καλλιτέχνη, που παράγει ένα καινοτόμο καλλιτεχνικό δημιούργημα ή σειρά δημιουργημάτων, όπως στην περίπτωση του Λεονάρντο ντα Βίντσι.

Τι είναι η έμπνευση και η δημιουργικότητα στην ανθρώπινη ζωή και τι αντιπροσωπεύει; Τα ερωτήματα αυτά τέθηκαν πολύ έντονα και βαθιά στην Αρχαία Ελλάδα, κυρίως από τον Πλάτωνα και έγινε προσπάθεια κάποιων απαντήσεων. Ωστόσο πολύ αργότερα, στον 20ο αιώνα με την ανάπτυξη των νευροεπιστημών και των μέσων που η τεράστια τεχνολογική πρόοδος παρείχε, κατέστη δυνατή η ψηλάφηση και η διερεύνηση του δύσκολου πεδίου της καλλιτεχνικής δημιουργίας.

Ένας από τους πρωτοπόρους του είδους, ο Καθηγητής Semir Zeki, πρωτοεισηγάγε τον όρο Νευροαισθητική στα μέσα της δεκαετίας του 1990, αφού ήταν και ο πρώτος που διερεύνησε την εξειδίκευση και την παράλληλη λειτουργία του οπτικού συστήματος του ανθρώπου. Με μέσα την Λειτουργική Μαγνητική Τομογραφία (f MRI) και νωρίτερα και την PET (Positron

Emission Tomography), κατόρθωσε να αποδείξει ότι στην θέαση ή στην ακρόαση ενός κρινόμενου ως όμορφου ζωγραφικού ή μουσικού κομματιού αντίστοιχα, ενεργοποιείται τελικά η ίδια εγκεφαλική περιοχή, που είναι δομικό μέρος του Συστήματος Ανταμοιβής, ο λεγόμενος μέσος- κογχομετωπιαίος φλοιός. Και αντίστροφα, στην θέαση ή ακρόαση ενός κρινόμενου ως άσχημου ζωγραφικού ή μουσικού κομματιού αντίστοιχα, ενεργοποιείται ως κύριος σταθμός, ένα δομικό κέντρο του συναισθηματικού εγκεφάλου, η αμυγδαλή, που έχει σχέση με τα αρνητικά συναισθήματα.

Στα πλαίσια του πρώτου Πανελληνίου Διεπιστημονικού Συμποσίου Νευροαισθητικής που έλαβε χώρα στην Αθήνα τον Σεπτέμβριο του 2012, (www.anagnostouli.gr & www.blod.gr) είχαμε την χαρά να ακούσουμε τον Καθηγητή Semir Zeki από κοντά, ως Επίτιμο Πρόεδρο του Συμποσίου, να ξεδιπλώνει με τον θαυμαστό, εκλεπτυσμένο και ιδιαίτερο τρόπο του, τις υψηλού επιπέδου γνώσεις του για τα θέματα της Νευροαισθητικής, όρο που ο ίδιος άλλωστε εισήγαγε πριν 20 περίπου χρόνια.

Προσωπικά, ως μέλος της Οργανωτικής, Επιστημονικής και Καλλιτεχνικής Επιτροπής, αλλά και ως ομιλητής (Σπύρος Πουλημένος) προσπάθησα να αναλύσω τις σκέψεις μου σχετικά με ένα νέο όρο, την Νευροσχεδιαστική (Neuroschediastics). Επινόησα αυτόν τον όρο προσπαθώντας να περιγράψω την ολική διαδικασία και το σύνολο των εγκεφαλικών διεργασιών, που υπόκεινται, στην περίπτωση της σύλληψης, μέσω της φαντασίας, μίας

καινοτόμου ιδέας και των υπόλοιπων εγκεφαλικών διεργασιών οργάνωσης και πραγμάτωσης του τελικού καλλιτεχνικού εγχειρήματος, ως ενός τελικού καινοτόμου αποτελέσματος. Πολλοί εικαστικοί καλλιτέχνες ζωγραφίζουν, αλλά ελάχιστοι παράγουν ένα πραγματικά καινοτόμο καλλιτεχνικό αποτέλεσμα, που ξαφνιάζει και διεγείρει πραγματικά το ενδιαφέρον των ειδικών, η μη, θεατών ή θεωρητικών.

Ο τρόπος που ο ιδιοφυής καλλιτέχνης συλλαμβάνει, οργανώνει, παράγει και αποδίδει τελικά ένα καινοτόμο έργο τέχνης και το σύνολο των εγκεφαλικών διεργασιών που πραγματοποιούνται αλλά και των νευρωνικών κυκλωμάτων που ενεργοποιούνται στην ξεχωριστή αυτή στιγμή της καλλιτεχνικής δημιουργίας, ανήκει για μένα στη περιοχή της Νευροσχεδιαστικής. Αλλά και το απλοϊκό αλλά ευρηματικό σχέδιασμα ενός μικρού παιδιού που ξαφνιάζει αλλά και συγκινεί και αφήνει χώρο για προεκτάσεις υπάγεται επίσης στα πλαίσια της Νευροσχεδιαστικής. Όλος αυτός ο εγκεφαλικός σχεδιασμός που μας διαφεύγει, αλλά τόσο μας γοητεύει !!!

Σε τι διαφέρει άραγε ο εγκέφαλος των καλλιτεχνών; Υπάρχουν δομικές διαφορές εγγενείς εξαρχής, ή δημιουργούνται με την πάροδο της καλλιτεχνικής ενασχόλησης;

Και σε τι διαφέρει άραγε ο εγκέφαλος των πραγματικά προικισμένων καινοτόμων καλλιτεχνών σε σχέση με εκείνον των απλών καλλιτεχνών ή ακόμη και των μη καλλιτεχνών;

Σκοπός της δικής μου ομιλίας (Μαρία Αναγνωστούλη) ήταν κυρίως να αναδείξω την γενετική βάση της καλλιτεχνικής φλέβας, χωρίς καθόλου να παραγνωρίζω τον ρόλο του περιβάλλοντος στην έκφραση του καλλιτεχνικού ταλέντου. Οι σύγχρονες μελέτες μιλούν για δεδομένες δομικές διαφοροποιήσεις στον εγκέφαλο καλλιτεχνών σε σχέση με εκείνο των μη καλλιτεχνών. Το ερώτημα που θέτει όμως η Νευροσχεδιαστική για εμάς, είναι ποιές είναι άραγε οι γενετικές, δομικές ή και οι λειτουργικές διαφοροποιήσεις του εγκεφάλου ενός καινοτόμου και ιδιοφυούς καλλιτέχνη που αλλάζει όχι μόνο το πολιτιστικό γίγνεσθαι της εποχής του, αλλά επιδρά καταλυτικά και διαχρονικά και στις επόμενες γενιές και επηρεάζει όχι μόνο τους ειδικούς αλλά όλη την ανθρωπότητα σε πολυποίκιλους τομείς.

Θα μπορέσει άραγε το επιστημονικό και καλλιτεχνικό εργαστήριο να συνεργασθούν για την διερεύνηση αυτού του τόσο θεμελιώδους ερωτήματος της ανθρώπινης φύσης; Ο δακτύλιος των καλλιτεχνών και των νευροεπιστημόνων θα διευρυνθεί ώστε να αποφέρει νέα γνώση, που σίγουρα θα απλωθεί και σε άλλα πεδία των μυστικών της ανθρώπινης συνείδησης και ευφυίας;

Σίγουρα έγιναν κάποια πολύ σημαντικά βήματα, στο θέμα αναφορικά με το πως αναγνωρίζει, βιώνει και απολαμβάνει ο ανθρώπινος εγκέφαλος την Ομορφιά και ποιά νευρωνικά κυκλώματα ενεργοποιούνται στην θέασή της. Θα μπορέσει άραγε σε πραγματικό χρόνο, να μελετηθεί η στιγμή της σύλληψης της καινοτόμου καλλιτεχνικής ιδέας και η μετέπειτα οργάνωση για την πραγματοποίησή της στον υλικό κόσμο και οι πολυποίκιλες εγκεφαλικές διεργασίες που υπόκεινται σε όλη αυτή την διαδρομή;

Αυτό είναι για εμάς το αντικείμενο της Νευροσχεδιαστικής, ενός νέου κλάδου της Νευροαισθητικής θα λέγαμε εμείς, που αφορά όχι μόνο την μελέτη των νευρωνικών κυκλωμάτων που ενεργοποιούνται στην θέαση ή ακρόαση έργων τέχνης, αλλά στον συνολικό εγκεφαλικό σχεδιασμό που υπόκειται, ενός ρηξικέλευθου και πραγματικά καινοτόμου έργου τέχνης, όταν νέοι δρόμοι έκφρασης ανοίγονται και ξεδιπλώνονται, από έναν ιδιοφυή καλλιτέχνη. Τα πεδία εφαρμογής της Νευροσχεδιαστικής βέβαια θα μπορούσαν να συμπεριλαμβάνουν και την αρχιτεκτονική, την ποίηση, την επιστήμη ,το δημιουργικό ντιζάιν, κλπ.

Η προσέγγιση του καινοτόμου καλλιτεχνικού αποτελέσματος με άξονα την Νευροσχεδιαστική, σίγουρα θα πρέπει να συμπεριλάβει πέραν της νευροαπεικόνισης και την γενετική και την επιγενετική. Τον τρόπο δηλαδή που επηρεάζει η γενετική προίκα ενός ατόμου με ιδιαίτερες καλλιτεχνικές ικανότητες και αποδόσεις, αλλά και η επίδραση του περιβάλλοντος, τον ιδιαίτερο και μοναδικό τρόπο έκφρασης του ατόμου αυτού στο πεδίο της Τέχνης. Αυξανόμενες μελέτες έρχονται τακτικά στο προσκήνιο τα τελευταία χρόνια, που αφορούν τον εντοπισμό γονιδίων σε οικογένειες και διδύμους (μονοζυγωτικούς, ή διζυγωτικούς) που έχουν σχέση με το μουσικό ή το χορευτικό ταλέντο. Συνδυαστικά λοιπόν, τόσο η νευροαπεικόνιση, όσο και η γενετική, αλλά και άλλοι κλάδοι των νευροεπιστημών και των θετικών επιστημών, αν συνεργασθούν στενά, ίσως ξεδιπλώσουν ολιστικά την μεγαλειώδη στιγμή της σύλληψης, της έμπνευσης, αλλά και την αόρατη διαδρομή από την φαντασία στο απόλυτα καινοτόμο αποτέλεσμα ενός έργου τέχνης.

Σπύρος Πουλημένος
Μαρία Αναγνωστούλη

Ιούνιος 2015, Αθήνα